

Capitalisme, en la varietat hi ha el gust

Els EUA i Alemanya són molt diferents, és força obvi, però comparteixen un tret comú: tots dos són països capitalistes. De fet, si fem un repàs ràpid al conjunt de països del món, s'acaba abans identificant els que no són capitalistes, bàsicament Corea del Nord i Cuba.¹ Per tant, el capitalisme és el model econòmic no ja dominant, sinó gairebé universal. Quan s'observa la realitat econòmica amb més detall, però, comencen a sorgir alguns interrogants: comparteixen el mateix sistema econòmic un país en què l'acomodament lliure és habitual (els EUA) i un altre en què està molt regulat (la pràctica totalitat d'Europa)? Un en què la despesa pública social puja al 31% del PIB (França) i un altre en què amb prou feines supera l'11% (Corea del Sud)? I podríem continuar, de manera que el dubte sembla justificat: en realitat, tots els països convencionalment considerats capitalistes ho són? La resposta breu és sí, ja que l'economia es pot organitzar sota formes institucionals molt diverses sense deixar d'operar sota la lògica del mercat. O, en altres paraules, el capitalisme pot adoptar formes sensiblement diferents sense alterar la seva naturalesa profunda.

Economia de mercat liberal versus economia de mercat coordinada

Aquestes formes diferents es coneixen, en la literatura acadèmica, amb la denominació de varietats del capitalisme. L'evolució d'aquesta literatura ja il·lumina el tema que ens interessa, que és, tal com ho hem plantejat a l'[article anterior d'aquest Dossier](#), la reflexió sobre les anomalies (creixement baix, desigualtat creixent, etc.) que sembla que acumula el capitalisme. Segons el nostre parer, estem en millor disposició d'aprofundir en aquest debat si som capaços d'identificar les modalitats de capitalisme que estan més ben preparades per bregar amb aquests problemes.

Doncs bé, la primera gran distinció que ofereix aquesta literatura és força lògica, ja que postula l'existència de dues grans varietats. La primera, encarnada pels EUA, és l'anomenada economia de mercat liberal i, com s'aprecia a la primera taula, es caracteritza pels següents elements: més importància de la coordinació a través del mercat, un grau de flexibilitat laboral elevat o un pes menor de la regulació i de la intervenció pública. La segona és coneguda com economia de mercat coordinada o també com «economia social de mercat». Aquesta varietat es caracteritza, entre altres aspectes, per una coordinació menys mitjançada pel mercat, per un mercat laboral més regulat i per un pes més gran del sector públic.²

Un món de capitalismes diversos i en transició

Malgrat que són atractives per la seva senzillesa, aquestes dues categories semblen massa simplificades, ja que estableixen una estructura massa rígida per donar cabuda a la multiplicitat de formes de capitalisme que s'observen, en particular d'ençà que, amb la caiguda del Mur de Berlín, passa a ser el model productiu preponderant. Així, a mesura que les antigues economies comunistes transiten cap a diferents modalitats del capitalisme, que els processos liberalitzadors de les economies europees en el marc de la UEM s'acceleren, que la globalització s'estén i incorpora més països i que, finalment, s'accelera la revolució tecnològica, es constata que les formes híbrides del capitalisme guanyen més importància.

Principals característiques de les varietats fonamentals del capitalisme

	Economies de mercat liberals	Economies de mercat coordinades
Mecanismes de coordinació i principals institucions	Mercat i contractes	Mercat (en un cert grau) i institucions no mercantils (negociacions col·lectives, organitzacions multisectorials, etc.)
Sectors claus	Sectors innovadors, de canvi radical i en què el dinamisme sigui important	Sectors basats en l'acumulació de competències i de canvi incremental
Sistema polític	Presidencialistes, pocs partits, sistemes electorals majoritaris i orientats a la competència política	Diversos partits, sistemes proporcionals i parlamentaris i orientats a la creació del consens
Tipus d'estat del benestar	Liberal, complementari	Universalista
Mercat laboral	Flexible i dinàmic, preponderància del marc legal a nivell empresarial, tendent a una rotació alta	Preponderància del marc legal a nivell sectorial o nacional, contractes de llarga durada, rigidesa i menys flexibilitat
Competències i aptituds dels treballadors	Generals, que afavoreixen la rotació entre sectors	Especialitzada i idiosincràtica, orientada a la permanència al sector
Horitzó de la inversió productiva	Curt termini	Llarg termini
Estructures organitzatives típiques a l'empresa	Verticals, capacitat de decisió concentrada en els nivells directius superiors	Horitzontals, capacitat de decisió més compartida entre actors
Tipologia d'innovació	Dinàmica, rupturista	Incremental

Font: CaixaBank Research, a partir de J. Aguirre i R. Lo (2012), «Variedades de capitalismo. Una aproximación al estudio comparado del capitalismo y sus aplicaciones para América Latina», Centro Interdisciplinario para el Estudio de Políticas Públicas, Document de Treball 85.

1. Els països nominalment comunistes són més, però, a la pràctica, són sistemes híbrids, amb elements de capitalisme fàcilment identificables. En aquesta línia, un cas paradigmàtic seria Vietnam o..., fins i tot, Veneçuela.

2. Vegeu Hall, P. A. i Soskice, D. (eds.) (2001). Varieties of capitalism: The institutional foundations of comparative advantage, OUP Oxford.

Així, és possible detectar varietats que comparteixen moltes de les característiques liberals, però no totes (el que anomenem economies de mercat quasiliberals), o altres que s'assemblen, però amb diferències, a les economies socials de mercat (les bategem com economies de mercat quasicordinades). A més a més, una revisió més detallada del passat demostra que ha existit una varietat que s'acostuma a denominar economia amb preponderància estatal i que, caracteritzada per un paper important de l'Estat en els mecanismes de coordinació, ha estat rellevant en certs països.

En definitiva, és possible utilitzar aquesta literatura acadèmica més recent per construir una versió actualitzada i amb bona capacitat interpretativa del món capitalista existent.³ En concret, la taxonomia proposada es construeix a partir d'una sèrie de variables que reflecteixen la disparitat d'acords institucionals que es poden adoptar per organitzar una economia de mercat (per exemple, el grau de protecció del treballador, la importància dels mercats financers, les relacions laborals, etc.). Mitjançant un exercici de segmentació, tenint en compte aquests àmbits, es poden identificar països que s'assemblen i, en conseqüència, es poden proposar les cinc varietats del capitalisme comentades més amunt: les economies de mercat liberals, les coordinades, les quasiliberals, les quasicordinades i les que presenten una preponderància estatal (vegeu els resultats a la segona taula).

Tal com s'aprecia a la segona taula, que presenta la nostra classificació actualitzada de països en funció de les diferents varietats del capitalisme, destaca un creixement de les varietats híbrides, és a dir, les quasiliberals i les quasicordinades. En particular, és important destacar que països típicament coordinats han relaxat alguns dels seus aspectes més característics mitjançant reformes que introdueixen elements liberals. El cas més paradigmàtic d'hibridació seria, segurament, Alemanya, que, després de les importants reformes liberalitzadores de la dècada dels 2000 (en particular, les anomenades reformes Hartz del mercat laboral, que el van flexibilitzar de manera significativa), ha passat de ser un arquetip d'economia de mercat coordinada a ser-ho de quasicordinada. Un altre element interessant sobre les transicions entre varietats que cal destacar és que desapareix la que anomenem economia de mercat de preponderància estatal. En gran part, és el resultat del procés de liberalització que es va donar en economies com l'espanyola o la portuguesa en el marc de la seva plena integració al mercat europeu i de les subsegüents privatitzacions derivades de la transició cap a la creació de la moneda única.

En resum, si aquestes dinàmiques són una representació raonablement bona del món en els 30 últims anys, quan el lector les repassi, és possible que recuperi alguns dels interrogants plantejats en el [primer article del Dossier](#). Així, quines d'aquestes varietats són capaces de generar, de forma sostinguda, millors ritmes de creixement? Quines limiten més la tendència cap a la desigualtat? Quines són més innovadores? De manera paradoxal, el món acadèmic ha prestat relativament poca atenció a aquesta relació entre varietats del capitalisme i resultats econòmics i socials. Malgrat que hi ha alguna excepció,⁴ les preguntes rellevants per al ciutadà del carrer no han estat prou estudiades. Nosaltres no ens podem permetre el luxe d'ignorar una qüestió tan rellevant. Per aquest motiu, al següent article, intentem aclarir una mica les diferents varietats del capitalisme. Ens esperen algunes sorpreses.

Álvaro Leandro i Àlex Ruiz

Varietats del capitalisme: països integrants

	1990	2015
Economies amb preponderància estatal	Turquia Itàlia Espanya Bèlgica Grècia	
Economies de mercat coordinades	Àustria Alemanya Dinamarca Finlàndia Suècia França Països Baixos	Portugal Itàlia França
Economies de mercat quasicordinades	Noruega Japó	Nova Zelanda Japó Grècia Turquia Polònia Alemanya República Txeca Corea del Sud Hongria Polònia
Economies de mercat quasiliberals	Austràlia Nova Zelanda Irlanda Suïssa	Suècia Irlanda Finlàndia Dinamarca Àustria Països Baixos Noruega Espanya Bèlgica
Economies de mercat liberals	Estats Units Regne Unit Canadà	Austràlia Canadà Estats Units Suïssa Regne Unit

Nota: Actualització de la classificació d'Schneider i Paunescu, amb noves dades fins al 2015. Elaborada utilitzant la tècnica cluster analysis, un mètode d'agrupament, amb dades socioeconòmiques i institucionals (per exemple, grau de protecció del treballador, importància dels mercats financers, relacions laborals, etc.).

Font: CaixaBank Research, a partir d'Schneider i Paunescu (2012) i de dades de l'OCDE, de la UNCTAD, de l'FMI i del Banc Mundial.

3. Vegeu Schneider, M. R. i Paunescu, M. (2012), Changing varieties of capitalism and revealed comparative advantages from 1990 to 2005: A test of the Hall and Soskice claims, *Socio-Economic Review*, 10(4), 731-753.

4. Vegeu Acemoglu, D., Robinson, J. i Verdier, T. (2012), «Can't We All Be More Like Nordics? Asymmetric Growth and Institutions in an Interdependent World», NBER Working Paper, 18.441. National Bureau of Economic Research, Working Paper, 18.441. National Bureau of Economic Research.